

ДИДАКТИЧНІ Й МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВНУТРІКЛАСНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ

Розбудова суверенної держави вимагає науково-обґрунтованих підходів до формування системи освіти. Існуюча в Україні система освіти не задовольняє потреби, що постають перед нею в період докорінних змін соціально-економічних та політичних відносин у суспільстві, в умовах культурного та духовного відродження українського народу. Її докорінне реформування визначене Законом України “Про освіту” [5].

Ідея диференційованого навчання належить до найважливіших принципів, необхідність реалізації якого в шкільній практиці зумовлена тим, що формування особистості дитини, вироблення в неї практичних умінь і навичок, розвиток її здібностей та обдарувань можна забезпечити лише шляхом врахування індивідуальних та вікових особливостей.

В умовах гуманізації біологічної освіти пріоритет надається навчальним досягненням учнів, що сприяє глибшому засвоєнню основ біології і впливає цим саме на формування у школярів природничо-наукової картини світу. Це дозволить успішно вирішити завдання виховання й розвитку школярів у процесі навчання. Останнє зумовлює нагальну потребу досліджувати особливості освітньо-виховного процесу в умовах диференційованого навчання, оскільки кінцевих результатів навчально-виховної роботи повинні досягти всі діти.

Проблема диференційованого підходу у вивченні біології знайшла своє відбиття в працях біологів-методистів [2, 3]. Вони вважають, що в процесі навчання біології, зокрема при вивченні нового матеріалу центральне місце повинна займати самостійна робота учнів, вчитель повинен тільки консультувати й організовувати учнів на всіх етапах навчання: від постановки мети, підбору змісту, методів та форм навчання до одержання кінцевих результатів, їх аналізу й визначення завдань, удосконалення спільної діяльності.

Водночас недостатньо розроблені технологія співпраці вчителя й учня, принцип розподілу навчального матеріалу, різні форми навчання учнів, типологічне групування учнів, здійснення зворотного зв'язку між учнями та вчителем, модель педагогічного керівництва диференційованим навчанням учнів з біології в школі.

Як показало наше дослідження, для розробки конкретного методичного питання про внутрікласну диференціацію навчання біології важливо виявити загальні вихідні основи підходу до проблеми в цілому. З цією метою проведено аналіз психолого-педагогічної й методичної літератури, сучасних досягнень біологічної науки. Аналіз показав, що розвиток особистості учня обумовлюється взаємодією ряду факторів: спадковістю, соціальним середовищем, активною діяльністю самої особистості. В процесі розвитку школярів ці фактори діють по-різному. В силу цього виникають індивідуальні особливості, що відрізняють одну людину від іншої.

Такі відмінності існують, зокрема, в компонентах пізнавальної діяльності. Так, сприймання учнів відрізняється за повнотою, точністю, швидкістю; за ступенем узагальнення, за аналітико-синтетичними особливостями. Виявлені відмінності пам'яті, швидкості й міцності запам'ятовування. З аналогічними явищами ми зустрічаємось і в галузі внутрішньої мови та мислительних процесів.

Особливо велике значення в пізнавальній діяльності мають такі узагальнюючі характеристики учнів як здатність до навчання і навчальна працездатність. Разом узяті вони дають характеристику навчальних можливостей, які здійснюють прямий вплив ще на одну узагальнюючу характеристику школяра – навченість. Одним із орієнтирів для визначення рівня навченості є оцінки, виставлені за раніше вивчений матеріал у класному журналі.

Знаючи типологічні особливості школярів можна застосовувати диференційований підхід, або внутрікласну диференціацію роботи. Існують різні трактування поняття

диференціації навчання. Ми під цим поняттям розуміємо таке навчання, методи, прийоми, засоби і зміст якого адаптовано до типологічних особливостей учнів. Висвітлення деяких сторін проблеми можна знайти в працях вітчизняних та зарубіжних методистів-біологів. Однак, в багатьох випадках вони носять лише постановчий характер. Не розроблена проблема диференційованого підходу при вивченні біології у 7-му класі. Завдання такої розробки і стояло перед нами.

Реалізація цього завдання вимагає з'ясування типологічної класифікації учнів. За основу такої класифікації нами взято два параметри: здатність до навчання і навчальну працездатність. Беручи до уваги ці характеристики, ми виділяємо в класі три типологічні групи: учні групи "А" – з високими навчальними можливостями, групи "Б" – з середніми, "В" – з низькими можливостями.

Такі групи створювались на уроці при груповій, бригадній та ланковій роботі. Тому групову роботу поділяють на кооперовано-групову, диференційовано-групову, індивідуалізовано-групову, парну, ланкову та бригадну.

Особливою різновидністю групової роботи є диференційовано-групова. Вона передбачає організацію роботи учнів з однаковими навчальними можливостями в типологічних (гомогенних) групах.

Крім групової ми використовували ще фронтальну й індивідуальну види роботи.

При фронтальному навчанні вчитель керує пізнавальною діяльністю всього класу, який працює за єдиним завданням. Але така робота не дозволяє враховувати індивідуальні особливості учнів.

При індивідуальній роботі кожен учень працює самостійно, не контактуючи з товаришами, виконуючи однакоє з ними завдання. Якщо учень виконує завдання адекватні його навчальним можливостям, то таке навчання називають індивідуалізованим. Інколи виділяють декілька учнів для виконання спеціальних самостійних завдань або додаткової роботи з вчителем. Решта учнів класу в цей час працює над спільним завданням. Таку організацію навчального процесу називають індивідуалізовано-груповою.

Всі вище перераховані види навчання можуть по-різному комбінуватися в структурі уроку. Кожна робота має сильні та слабкі сторони, які при конструюванні уроку повинен враховувати вчитель.

Дослідженням встановлено, що при оптимальному поєднанні фронтальних, групових та індивідуальних видів навчання інтенсифікується навчальна діяльність учнів. На таких заняттях створюються оптимальні умови не лише для засвоєння навчального матеріалу, формування умінь та навичок, але й для розвитку та формування особистості.

Список використаних джерел

1. Бех І. Наукові засади створення особистісно-орієнтованих виховних технологій // Початк. шк. – 1997. - №9. – С. 4-8.
2. Володько В.М. Нормативне забезпечення індивідуалізації процесу навчання у вузі // Педагогіка і психологія. – 1996. - №1. – С. 61-66.
3. Гончаренко С.У., Володько В.М. Проблеми індивідуалізації процесу навчання // Педагогіка і психологія. – 1995. - №1. – С. 63-71.
4. Завієна Н. Тлумачення індивідуалізованого навчання в психолого-педагогічній літературі // Рідна школа. – 1999. - №9. – С. 55-57.
5. Закон України "Про загальну середню освіту" // Початкова школа. – 1999. - №8. – С. 2-5.
6. Кирсанов А.А. Индивидуализация учебной деятельности как педагогическая проблема: Монография. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1982. – 224 с.
7. Чередов И.М. Организация учебного процесса в школе. – Омск: Омск. кн. изд-во, 1985. – 96 с.
8. Шулдик В.І. Педагогічний аспект диференційованого підходу до учнів у навчальному процесі: Навч. – метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – 52 с.